

Становище

от проф. д-н Валентина Миленкова,
Югозападен университет „Неофит Рилски“

Член на научно жури в конкурса за заемане на академична длъжност „доцент“ по специалност Социология, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Културна антропология) за нуждите на катедра Социология на Философски факултет, ЮЗУ „Неофит Рилски“, обнародван в „Държавен вестник“, бр. 57/04.07.2023г.

1. Общо представяне на кандидата и описание на материалите, с които участва в конкурса за академична длъжност „доцент“

Д-р Жана Христова Пенчева-Маркова е единствен кандидат в конкурса, тя е хоноруван асистент в ЮЗУ „Неофит Рилски“, директор на университетската библиотека при ЮЗУ „Неофит Рилски“. Кандидатката е придобила образователната и научна степен „доктор по история на България“ с тема на дисертационния си труд „Православни храмове от Централна Стара планина през епохата на Възраждането“ в ПИФ на ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Ж.Пенчева е участвала в 4 университетски, национални и европейски изследователски проекта:

- „Интердисциплинарно изследване на култа към слънцето в сакрално изсечени пирамиди от българските земи и Балкано-анатолийския регион“;
- „Интердисциплинарно изследване на култа към Великата богиня майка в българските земи и Балкано-анатолийския регион“;
- Национална научна програма „Културно-историческо наследство, национална памет и обществено развитие“ (КИННПОП) 2019-2021г.
- “Integrating Bulgaria-Greece crossborder significance historical and archeological assets into one sustainable thematic tourist destination (BORDERLESS CULTURE).

Кандидатката е участвала в 27 национални и международни научни форуми, като е представила доклад самостоятелно или в съавторство.

1.1. Преподавателска дейност

В своята преподавателска работа, д-р Жана Пенчева има разработени 9 лекционни курса, от които 8 са за задължителни дисциплини и 1 лекционен курс е за избираема дисциплина. Кандидатката е разработила и поредица от семинарни упражнения за 11 дисциплини. Посочените лекционни курсове се четат в:

- катедра „История“ в ПИФ и катедра „География, екология и опазване на околната среда“ в Природо-математически факултет при ЮЗУ „Н.Рилски“;
- катедра „Културология“ при ЮЗУ „Н.Рилски“;
- катедра „Изобразително изкуство“ при ЮЗУ „Н.Рилски“.

В своята преподавателска работа Жана Пенчева работи активно със студенти и докторанти, като е:

- организираща и участвала в изнесени студентски научно-практически семинари;
- теренни проучвания на църкви и сакрални места.

Кандидатката има 3 самостоятелни монографии, съавторство в колективна монография, съавторство в учебно помагало, 27 статии, от които две са в съавторство и една статия е под печат. Две от статиите на д-р Пенчева са публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация: сп. Балканистичен форум и сп. Езиков свят.

Хон. ас.д-р Жана Пенчева надвишава точките по показатели, представени като изисквания за заемане на академични длъжности в ЮЗУ; **при изискуеми 430 точки** (включващи „минимални национални изисквания“ – 400т. и „допълнителни изисквания“ - 30т.), **тя е достигнала 997 точки** (МНИ – 932т. и ДИ – 65т.).

2. Обща характеристика на научната и научно-приложната дейност на кандидата

Изследователските полета, в които са разгърнати трудовете на кандидата са :

- Религиозни артефакти;
- Българска иконография;
- Културни и сакрални практики;
- Българските манастири;
- Българско възрожденско изкуство;

Специално акцентирам на проследяването на сравнителната перспектива в публикациите, както и многогодишните теренни проучвания и анализ на архивни източници, както и проследяване на различни сюжети, свързани с иконографското творчество и живопис.

В съдържателен план искам да подчертая стремежа за правене на задълбочени наблюдения, прецизно проучване на материалите, както и използването на теренната работа като основа за верифициране на тезите и обогатяване на анализите.

3. Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата, ясна характеристика на научните приноси.

Приносите на д-р Жана Пенчева мога да обобща по следния начин:

- Изследване, каталогизиране и анализиране на нови архивни източници и православни църкви в региона на Югозападна България. Откриване и включване в научен оборот на християнски паметници с близка тематика до българската иконография в република Гърция (Егейска Тракия и Централна Македония)
- Разширяване изследването на художествената продукция на късните представители на Банската художествена школа – Михалко Голев и Димитър Сирлещов с църквите в Троковския манастир, с. Железница, с. Велющец.
- Разкриване същността на поклоненията и тяхната връзка със свещения град Йерусалим и Атонските манастири. Откриване, анализиране и включване в научен оборот на

неизвестни на науката поклоннически реликви от църквите в региона на Югозападна България.

- Анализират се на определени чудотворни икони, предимно с образа на св. Богородица. Акцентира се на механизма на натрупване на сакралност при чудотворните икони, техните функции, механизми на иконопочитание и разпространение на техни копия.

- На основата на използването на нови документи от Архива на Рилския манастир задълбочено е анализирано мястото и ролята на монасите-таксидиоти на Рилския манастир в българското общество през 18-19 век. Разкриват се основните функции на пътуващите монаси и обществено-културната им и религиозна роля в отделни селища чрез метосите на Рилския манастир.

- Анализират се на нови сюжети от българското възрожденско изкуство в по-широк културен аспект на интерпретацията на теми от визуалните изкуства, свързан със социалната структура на обществото, културната и религиозната ситуация в българските земи през Възраждането и по-конкретно в региона на Югозападна България. Интерпретиране на задълбочената фолклоризация на визуалната живопис.

- Разработване на определени дидактически сюжети в българското възрожденско изкуство. Акцентира се на внушенията на основни морални виждания чрез визуални образи на определени дидактически сцени от българските възрожденски храмове. В изследванията се акцентира на функцията на християнското религиозно изкуство при поддържане на моралните норми.

- Изследване на отделни магически практики с анализират се на механизма за натрупване на сакралност за българските храмове чрез чудотворни лечения, строителство на култови сгради след съновидения и др.

4. Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература

Кандидатката е представила 33 цитирания на нейни публикации, като:

- 2 от цитиранията са в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация.

- 16 цитирания в монографии и колективни томове с научно рецензиране.

- 15 цитирания в нереперирани списания и издания с научно рецензиране.

5. Анализ на представените трудове

Ще се спра на три публикации, с които д-р Жана Пенчева участва в конкурса за академична длъжност „доцент” по ПН 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Културна антропология).

Монографията „Между греха и наказанието: Дидактични теми от българската християнска монументална живопис“, 2020, София: Св.Георги Победоносец

Монографията е синтез на многогодишната работа на Жана Пенчева по църковното изкуство и монументалната живопис през Възрожденската епоха.

Монографията представлява изследване на култови православни паметници в Югозападна България. Разгледани са традиционните религиозни представи на българите, които са морален критерий в обществото. Акцентът е поставен върху един конкретен и актуален проблем в християнската религия – греха, както и наказанията, които предизвиква и опитите за избягването му. Възрожденското визуално изкуство изобилства с морализаторски сюжети, които са основен механизъм за налагане на нравствено възпитание и ценности в българското общество. Така изпълнявайки своята морална функция църковната институция в същото време се явява и регулатор в социален план, имайки ценностно натоварени и интегративни проявления. Освен посочения социално-дидактичен аспект на православната живопис, са разгледани и самите изображения, които са примери на християнското изкуство и живопис, като отделни сцени и техните специфики. Изследването е базирано на проучени паметници в 37 църкви и 3 манастира, както и различни паметници от други региони в страната. В монографията са включени в албумната ѝ част и 150 образци от различни паметници, една част от които са непознати в науката, а други са интерпретирани по нов начин. Изследването дава възможност да се навлезе в дълбочина при анализ на църковното изкуство през разглеждания период и да се постави акцент върху дидактическата страна на разглежданите композиции.

С оглед бъдещата работа на д-р Жана Пенчева ѝ предлагам да доразвие тезата си за социалните аспекти и роля на църковното изкуство и неговите функции на ценностен регулатор като предпоставка за социална консистентност и стабилност, следвайки традициите, поставени в трудовете на Е.Дюркем и Т.Парсънс за ролята на религията.

Втората публикация, на която ще се спира е монографията „Сътворението в образи: Сцени от живописата и дърворезбата в християнските храмове в Югозападна България“, 2021, Благоевград: УИ „Неофит Рилски“. Монографията е резултат от проведени теренни проучвания по Национална научна програма на МОН. Проследяват се сюжетни теми от „Историята на Адам и Ева“ в хронологичен план в църквите на Югозападна България. Поставя се проблемът за произхода на човека, земята, небесните тела и природата, както и показване на тяхното място в иконографските програми на християнските паметници на Югозападна България през 16-19 век.

Трета публикация, на която ще спира вниманието си е „Към въпроса за поклонничеството през епохата на Българското Възраждане“. В: Изкуствата и културата като ресурс за развитие. 2015, София: Авангард Прима, с.35-50. Статията разглежда едно социално събитие, което има дълбоко сакрално-религиозен характер – поклонническите

пътувания към църкви и манастири. Проследяват се конкретните механизми и етапи, през които преминават поклонническите пътувания, техният характер и цели, както и конкретни описания на дарителските практики и вътрешна убеденост на изпълняващите ги. Правят се изводи за посещенията на новопостроени храмове и манастири по българските земи, които се оформят като нова точка в дестинациите на поклонническите пътувания на българското православно население.

6. Заключение

Опирайки се на научно-изследователската дейност на д-р Жана Христова Пенчева и нейните приноси, вземайки предвид нейната публикационна активност, участията ѝ в конференции и научни форуми, както и преподавателската ѝ работа, давам висока оценка на нейната комплексна дейност и резултати, представени при участието ѝ в конкурса за академична длъжност „доцент” по специалност Социология в ПН 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“ (Културна антропология), за нуждите на катедра Социология на ЮЗУ „Неофит Рилски“ - Благоевград.

Гласувам убедено „ЗА“ придобиване на академичната длъжност „доцент” от д-р Жана Христова Пенчева.

23.09.2023
Благоевград

проф.дсн Валентина Миленкова

Opinion
by Prof. D.Sc. Valentina Milenkova,
South-West University "Neofit Rilski"

Member of the scientific jury in the competition for the academic position of "Associate professor" in the specialty of Sociology, professional direction 3.1. Sociology, Anthropology and Cultural Sciences (Cultural Anthropology) for the needs of the Sociology Department of the Faculty of Philosophy, "Neofit Rilski" University, published in the "State Gazette", no. 57/04.07.2023

2. General presentation of the candidate and description of the materials with which she participates in the competition for the academic position "docent"

Dr. Zhana Hristova Pencheva-Markova is the only candidate in the competition, she is a part-time assistant at SWU, director of the university library at SWU. The candidate obtained the educational and scientific degree "Doctor of History of Bulgaria" with the topic of her dissertation work "Orthodox churches from the Central Stara Planina during the Renaissance" in the Faculty of Law and History of the SWU.

Zh. Pencheva participated in 4 university, national and European research projects:

- "Interdisciplinary study of the cult of the sun in sacred pyramids from the Bulgarian lands and the Balkan-Anatolian region";
- "Interdisciplinary study of the cult of the Great Mother Goddess in the Bulgarian lands and the Balkan-Anatolian region";
- National scientific program "Cultural-historical heritage, national memory and social development" (KINNPOR) 2019-2021.
- "Integrating Bulgaria-Greece crossborder significance historical and archeological assets into one sustainable thematic tourist destination (BORDERLESS CULTURE).

The candidate participated in 27 national and international scientific forums, presenting a paper independently or in co-authorship.

2.1. Teaching activity

In her teaching work, Dr. Zhana Pencheva has developed 9 lecture courses, of which 8 are for compulsory disciplines and 1 lecture course is for an optional discipline. The candidate has also developed a series of seminar exercises for 11 disciplines. The specified lecture courses are taught in:

- Department of "History" at FLH and Department of "Geography, Ecology and Environmental Protection" at the Faculty of Science and Mathematics at SWU "N.Rilski";
- "Cultural Studies" department at "N. Rilski" SWU;
- "Fine Art" department at "N.Rilski" SWU.

In her teaching work, Zhana Pencheva works actively with students and doctoral students, being:

- organized and participated in external student scientific-practical seminars;

- field studies of churches and sacred places.

The candidate has 3 independent monographs, co-authorship in a collective monograph, co-authorship in a teaching aid, 27 articles, of which two are co-authored and one article is in print. Two of Dr. Pencheva's articles have been published in scientific publications, referenced and indexed in world-famous databases with scientific information: Balkanistic Forum journal and Ezikov svyat journal.

Hon. Assistant Professor Zhana Pencheva exceeds the points for indicators presented as requirements for occupying academic positions at SWU; with the required 430 points (including "minimum national requirements" - 400 points and "additional requirements" - 30 points), she reached 997 points (MNR - 932 points and AR - 65 points).

2. General characteristics of the candidate's scientific and scientific-applied activity

- The research fields in which the candidate's works are deployed are:
 - Religious artifacts;
 - Bulgarian iconography;
 - Cultural and sacred practices;
 - Bulgarian monasteries;
 - Bulgarian Renaissance art;

I especially emphasize the tracking of the comparative perspective in the publications, as well as the multi-year field studies and analysis of archival sources, as well as the tracking of various subjects related to iconographic creativity and painting.

In terms of content, I want to emphasize the aspiration to make in-depth observations, precise research of the materials, as well as the use of field work as a basis for verifying theses and enriching the analyses..

3. Content analysis of the candidate's scientific achievements, clear description of scientific contributions.

I can summarize Dr. Zhana Pencheva's contributions as follows:

- Research, cataloging and analysis of new archival sources and Orthodox churches in the region of Southwest Bulgaria. Discovery and inclusion in scientific circulation of Christian monuments with a close theme to Bulgarian iconography in the Republic of Greece (Aegean Thrace and Central Macedonia).
- Expanding the study of the artistic production of the late representatives of the Ban Art School - Michalko Golev and Dimitar Sirleshtov with the churches in the Trokov monastery, the village of Zheleznitsa, the village of Velyuschets.
- Revealing the essence of the pilgrimages and their connection with the holy city of Jerusalem and the Athos monasteries. Discovery, analysis and inclusion in a scientific circulation of pilgrim relics unknown to science from the churches in the region of Southwest Bulgaria.
- Analysis of certain miraculous icons, mainly with the image of the Holy Mother of God. Emphasis is placed on the mechanism of accumulation of sacredness in miraculous icons, their functions, mechanisms of icon veneration and distribution of their copies.

- Based on the use of new documents from the Archive of the Rila Monastery, the place and role of the taxidiot monks of the Rila Monastery in Bulgarian society in the 18th-19th centuries has been thoroughly analyzed. The main functions of traveling monks and their socio-cultural and religious role in individual settlements are revealed through the methos of the Rila Monastery.
- Analyzing new issues from the Bulgarian Renaissance art in a broader cultural aspect of the interpretation of themes from the visual arts, related to the social structure of society, the cultural and religious situation in the Bulgarian lands during the Renaissance and more specifically in the region of Southwest Bulgaria. Interpreting the profound folklorization of visual painting.
- Development of certain didactic topics in Bulgarian Renaissance art. Emphasis is placed on the suggestions of basic moral views through visual images of certain didactic scenes from the Bulgarian revival temples. The research emphasizes the function of Christian religious art in maintaining moral norms.
- Research of individual magical practices with analysis of the mechanism of accumulation of sacredness for Bulgarian temples through miracle cures, construction of cult buildings after dreams, etc.

4. Reflection of the candidate's scientific publications in our and foreign literature

The candidate submitted 33 citations to her publications, such as:

- 2 of the citations are in scientific publications, referenced and indexed in world-famous databases with scientific information.
- 16 citations in monographs and peer-reviewed collective volumes.
- 15 citations in non-refereed journals and peer-reviewed publications.

5. Analysis of the presented works

I will focus on three publications with which Dr. Zhana Pencheva participated in the competition for the academic position of "docent" under 3.1. Sociology, Anthropology and Cultural Sciences (Cultural Anthropology).

The monograph "Between Sin and Punishment: Didactic Themes from Bulgarian Christian Monumental Painting", 2020, Sofia: St.Georgi Pobedonosets

The monograph is a synthesis of Zhana Pencheva's many years of work on church art and monumental painting during the Renaissance.

The monograph is a study of cult Orthodox monuments in Southwestern Bulgaria. The traditional religious ideas of the Bulgarians, which are a moral criterion in society, are examined. The emphasis is placed on a specific and current problem in the Christian religion - sin, as well as the punishments it causes and attempts to avoid it. Renaissance visual art abounds with moralizing plots, which are the main mechanism for imposing moral education and values in Bulgarian society. Thus, fulfilling its moral function, the church institution is at the same time a

social regulator, having value-laden and integrative manifestations. In addition to the mentioned socio-didactic aspect of Orthodox painting, the images themselves, which are examples of Christian art and painting, as separate scenes and their specifics, are also examined. The study is based on studied monuments in 37 churches and 3 monasteries, as well as various monuments from other regions of the country. The monograph also includes 150 samples from various monuments, some of which are unknown to science, and others are interpreted in a new way. The research provides an opportunity to go deeper into the analysis of church art during the considered period and to emphasize the didactic side of the considered compositions.

With a view to the future work of Dr. Zhana Pencheva, I suggest that she further develop her thesis on the social aspects and role of church art and its functions as a value regulator as a prerequisite for social consistency and stability, following the traditions set in the works of E. Durkheim and T. Parsons on the Role of Religion.

The second publication I will focus on is the monograph "Creation in Images: Scenes from Painting and Wood Carving in Christian Temples in Southwest Bulgaria", 2021, Blagoevgrad: UI "Neofit Rilski". The monograph is the result of field studies conducted under the National Science Program of the Ministry of Education and Science. Plot themes from the "Story of Adam and Eve" are traced chronologically in the churches of Southwestern Bulgaria. The problem of the origin of man, the earth, the heavenly bodies and nature is raised, as well as showing their place in the iconographic programs of the Christian monuments of Southwestern Bulgaria in the 16th-19th centuries.

A third publication that I will focus on is "On the Question of Pilgrimage during the Age of the Bulgarian Revival". In: Arts and culture as a resource for development. 2015, Sofia: Avangard Prima, pp. 35-50. The article examines a social event that has a deep sacral-religious character - pilgrimages to churches and monasteries. The specific mechanisms and stages through which pilgrimages go, their nature and goals, as well as specific descriptions of donation practices and inner conviction of those who perform them, are traced. Conclusions are made about the visits to newly built temples and monasteries on the Bulgarian lands, which are taking shape as a new point in the pilgrimage destinations of the Bulgarian Orthodox population.

6. Conclusion

Relying on the research activity of Dr. Zhana Hristova Pencheva and her contributions, taking into account her publication activity, her participation in conferences and scientific forums, as well as her teaching work, I give a high assessment of her complex activity and results presented at her participation in the competition for the academic position "associate professor" in

Sociology in 3.1. "Sociology, Anthropology and Cultural Sciences" (Cultural Anthropology), for the needs of the Department of Sociology of the Neofit Rilski State University - Blagoevgrad.

I vote convinced "FOR" acquisition of the academic position of "docent" by Dr. Zhana Hristova Pencheva.

23.09.2023
Blagoevgrad

Prof.D.Sc. Valentina Milenkova